

15/6 ✓

"förfärande suddiga" och tycker fortfarande så, men jag underströk att dr Linder säkert inte ville försvara kriget. Nu skriver dr Linder att jag inte litat på att hans uppsåt varit hyggligt; jag har sagt ungefär det motsatta och är säker på att hans uppsåt alltid är hyggligt — men hygglighet är inte alltid nog. Vidare sägs att satserna — som inte citeras av dr Linder — är mycket enkla till sin mening. Förstår jag inte, frågar dr Linder, att godheten kan uppenbara sig också i ett koncentrationsläger? Jo, jag tror mig förstå det, men att tanken bakom de citerade satserna var så enkel har jag inte förstätt förrän nu, och jag undrar om dr Linder begrep det 1941.

HERBERT TINGSTEN

DEN AMERIKANSKE forskaren Leon Edel är sedan många år sysselsatt med att skriva den "definitiva" biografien över Henry James och med att publicera James brev och i bokform aldrig utgivna artiklar. Nu senast har han ombesörjt en ny utgåva av mästarens första roman, *Watch and Ward*, som sedan länge varit påtänkt; den kom först som följetong i *Atlantic Monthly* 1871 och därefter i bokform sju år senare. I brev till redaktionen av *Atlantic Monthly* förklarade James boken vara "ett av denna tidsålders och alla tiders främsta arbeten". Det är förvisso överdrivet, men för beundrare av James har romanen det största intresse; stil och analys har i denna liksom i andra skrifter från detta skede inte samma subtilitet och komplikation som i de senare romanerna, men man återfinner här många av de för James karaktäristiska greppen. Det största intresset för en lekman har kanske dock intrigen och dess säregna presentation.

Romanen handlar om en man på 29 år — enligt våra begrepp ung, då snarast medelålders — som efter ett misslyckat frieri adopterar en föräldralös och övergiven flicka på 12 år i avsikt att senare gifta sig med henne. Roger

Henry James "Lolita"

Den unge Henry James.

Lawrence är förmögen och drar sig tillbaka från affärerna för att ägna sig åt att göra Nora perfekt, "att göra henne lycklig för att hon skall bli god". Han har framgång: Nora växer upp till en skön, förfinaad och bildad världsdam, men bevarar "den välsignade bindeln av amerikansk oskuld". Då Nora blir aderton år uppstår svårigheter: hon blir lätt förälskad i en flirtig societetspräst, hon kommer underfund med Rogers planer och vill fly från sitt beroende och sin tacksamhetsskuld. Men i några kapitel, som är de bästa i boken, ordnar sig allt. Noras oskuld, eller rättare sagt hennes naturliga hederlighet, består alla prov, hon besegras av Rogers godhet, kärlek bryter fram ur bådass tillgivenhet, och det fulländade äktenskapet meddelas på sista sidan.

Edel kastar i sin introduktion fram tanken att romanen kan jämföras med André Gides "Pastoralsymfonien" och Nabokovs "Lolita". I själva verket kan dessa tre romaner brukas som illustrationer till sättet att behandla sexuella frågor under tre generationer. I James bok är det självfallet att Roger lever kyskt och alltid har gjort det; de antydningar som finns om fysisk kärlek smälter

ihop med bilden av ömhet och äktenskaplig tillgivenhet; att äktenskap betyder samlag är en tanke som helt överlämnas åt den odygdige läsaren att finna på. I Gides roman upptäcker prästen-adoptivfadern efter hand att han är förälskad i Gertrude på jordiskt vis. I "Lolita" är det blott alltför klart vad det gäller; här blir barnet nymfette och beskyddaren en besatt älskare.

Det kanske mest egenartade i James roman är likväl de berörda antydningarna. Dessa har stundom en form som vår tids sexuella öppenhet ger en rent fysisk mening, men som för James och hans läsares puritanism måste ha vävts in i det förmildrande och fördunklande idealistiska sammanhanget. Det mest slående exemplet är då Roger på ett tidigt stadium — Nora är tretton år — funderar på om "en smula kurtis i förväg (precursory lovemaking) kunde göra någon skada". "Marken kunde varsamt uppmjukas för att motta hans sädd; den unga flicknaturens kronblad kunde lekfullt föras isär för att göra blommandens gyllene hjärta mera tillgängligt för hans vertikala strålar."

Inför formuleringar som dessa

kan man fråga sig om den nyss givna karaktäristiken av James metod är riktig. Var det inte fråga om medvetet och ohöjtt sexuella anspelningar? Edel tycks vara något osäker på den punkten. Han talar om författarens "totala omedvetenhet" och om romanens "ytterliga oskuldfullhet", men han förklarar också att den unge James genom romanen fick "en verbal utlösning för mycken libidinös känsla"; möjligen avses att James "omedvetet" utlöste sin sexualitet genom de diskuterade uttrycken, en extravagan tanke i Freuds stil. Det väsentliga synes emellertid vara att James och hans läsare, vare sig de uppfattade det lästa som en fysisk anspelning eller inte, såg dess andliga eller idealistiska mening som det centrala, medan det för oss är naturligt att koncentrera uppmärksamheten i den andra riktningen. Vi rodnar, som Edel skriver, inför den 28-åriga James naivitet; hans läsare i Boston för nittio år sedan skulle rodnar inför våra smutsiga tankar.

Utan tvivel var James en extrem representant för puritanismen, även sådan den blomnade i Nya England på 1870-talet. Han hade inte upplevt — och kom kanske aldrig att uppleva — någon kärlekshistoria eller någon erotik. Möjligen hade han varit svalt förälskad i sin kusin Minny Temple, men vid hennes död år 1870 synes han — som Edel berättar i första delen av sin Jamesbiografi — ha varit lättad över att det var slut med saken: "Ju mer jag tänker på henne, desto mera lycklig är jag över att ha henne förflyttad från det verkliga föränderliga värld till tankarnas trygga rike." Boken om Roger och Nora är kanske påverkad av upplevelsen med Minny — hos båda de unga flickorna finns den "bindel av amerikansk oskuld" som James senare skulle beskriva i "Daisy Miller" och andra mästerverk.

HERBERT TINGSTEN